

Berlini tekstid on lihtsalt vaimustavad. Enamasti pealtnäha aeglases, rahulikus rütmis võib ta edasi anda ka tormilisi arenguid, jutustada korraga mitut lugu, mis, mõistagi, toetavad üksteist, rääkida ühes löigus kõigest väga mõjusalt, üksikasjalikult ja libiseda järgmises (või ka juba sama löigu teises lauses) paljust üle nii löövalt ja täpselt, et taolised väljajätted käivitavad lugeja ja ta saab suurema pingutuseta osa ka ütlemata öeldust.

Kõigis Berlini tekstides on selge atmosfäär; ruumid, olukorrad ja tegelased ilmuvad silmade ette otsekui ridade vahelt. Kõigil, ka kõrvaltegelastel, on väga nappide vahenditega loodud nägu ja hää, pikema kirjelduseta manatakse esile kõik vajalik: iseloom, inimese elulugu, lõhn, riietus, hoiak.

Ja need jutud ise, need pole niisama jutud, Berlini elutunnetusega tasub tutvuda.

Berlini tekstid on üks kuramuse ehtne pärl kirjanduspõllul.

Tõlkija

LUCIA BERLIN

KODUABILISE KÄSIRAAMAT

Lucia Berlin

LUCIA BERLIN

Koduabilise käsiraamat

Tõlkinud
Jüri Kolk

© BUDDY BERLIN

Lucia Berlin (1936–2004) sündis Alaskas, tema lapsepõlv möödus – pärast lühemaid perioode Idaho, Kentucky ja Montana kaevanduslinnades – El Pasos Texases ja teismeiga Santiagos Tšiilis, ta omandas ülikoolihariduse Albuquerque New Mexicos, lävis luuletajate, kunstnike ja muusikutega New Yorgis, elas seejärel Mehhikos, Californias ja Colorados. Kolmekümne kahe aastaselt oli ta kolm korda lahutanud (üks skulptor ja kaks džässmuusikut) ja nelja poja ema. Lapsepõlves kannatas ta väärkohtlemise ja täiskasvanuna alkoholismi all, terve elu saatis teda skolioos ja vanemas eas selle tagajärjena hapnikuballoon. Ta töötas kirjandusõpetajana, koristajana, kõnekeskuse operaatorina, haiglaametnikuna ja ülikooliõppejõuna, sattus sõltlasena vanglasse, võõrutusravile ja psühhiaatriaiglasse, kirjutas elu jooksul 77 novelli ja saavutas maailmakuulsuse 11 aastat pärast surma, kui ilmus käesolev jutukogumik „Koduabilise käsiraamat“.

KODUABILISE KÄSIRAAMAT

LUCIA BERLIN

Koduabilise käsiraamat

Tõlkinud Jüri Kolk ja Kaisa Kirotar

*Toledo
kirjastus*

Originaal:

A Manual for Cleaning Women, Lucia Berlini valitud jutud,
toimetaja Stephen Emerson

© 1977, 1983, 1984, 1988, 1990, 1993, 1999, Lucia Berlin

© 2015, the Estate of Lucia Berlin

Välja antud kokkuleppel agentuuriga Farrar, Straus and
Giroux, New York

Raamatu väljaandmist on toetanud Eesti Kultuurkapital

EESTI KULTUURKAPITAL

Enamiku jutte on tõlkinud Jüri Kolk, välja arvatud
„Koduabilise käsiraamat“, „Hea ja halb“, „Haldamatu“,
„Seksapiil“ ja „Kallis Conchi“, mille tõlkis Kaisa Kirotar.
Jüri Kolgi tõlked on toimetanud Mari Klein või Mari Laan,
Kaisa Kirotari tõlked toimetab Mihkel Mõisnik.

Korrektuuri lugenud Regina Palgi ja Jakob Trei
Kujundanud Allan Kukk
Trükitud Greif OÜ trükikojas

ISBN 978-9916-9696-2-5

Angeli selvepesula

Pikk vana indiaanlane kulunud Leviste ja uhke Zuni vööga. Tema juuksed valged ja pikad, kaela juures vaarikavärvi lõngaga kinni tõmmatud. Kummaline oli asjaolu, et umbes aasta või nii olime olnud Angelis kogu aeg samal ajal. Aga mitte samadel aegadel. Selles mõttes, et mõnel päeval võisin ma minna esmaspäeval kell seitse või võib-olla reede õhtul pool seitse ja ta oli juba seal.

Proua Armitage'iga oli olnud teistmoodi, ehkki ka tema oli vana. See oli New Yorgis, San Juani selvepesulas 15th Streetil. Puertoriikolased. Seebivaht põrandale voolamas. Mina olin siis noor ema ja pesin neljapäeva hommikuti mähkmeid. Tema elas minu kohal, korteris 4-C. Ühel hommikul pesumajas andis ta mulle võtme ja ma võtsin selle vastu. Ta ütles, et kui ma teda mõnel neljapäeval ei näe, siis on ta surnud ja kas ma palun lähaksin ja leiaksin ta surnukeha. Sellist asja oli kohutav kelleltki paluda; pealegi pidin ma siis pesu pesema neljapäeviti.

Ta suri esmaspäeval ja ma ei läinud enam kunagi San Juani. Majahaldur leidis ta. Ma ei tea, kuidas.

Angelis ei rääkinud me indiaanlasega teineteisega kuude kaupa, aga me istusime kõrvuti omavahel ühendatud kollastel plasttoolidel, sellistel nagu lennujaamades. Need kidisid katkisel linoleumil ja see heli pani su hambad valutama.

Tal oli kombeks seal istudes Jim Beami mekutada, mu käsi vaadata. Mitte otse, aga peeglist meie vastas Speed Queeni pesumasinade kohal. Alguses see ei häirinud mind. Vana indiaanlane rääpis peeglis mu käsi jõllitamas, kollaseks tõmbuva TRIIKIMINE 1.50 TOSINAST ja oranži fluorestseeriva meelekindluse palve vahel: JUMAL ANNA MULLE MEELEKINDLUST LEPPIDA ASJADEGA, MIDA MA MUUTA EI SUUDA. Aga siis hakkasin ma mõtlema, kas tal on kätega mingi värk. See muutis mu närviliseks, tema jälgimas, kuidas ma suitsetan ja nina nuuskan, lappan aastatetaguseid ajakirju. Lady Bird Johnson mööda kärestikke parvetamas.

Viimaks hakkasin tema pärast oma käsi vahtima. Nägin teda peaaegu naeratamas, sest jäin talle oma käte vahtimisega vahele. Esimest korda kohtusid meie silmad peeglis, ÄRGE TOPPIGE MASINAID LIIGA TÄIS sildi kohal.

Mu silmades oli paanika. Vaatasin endale silma ja langetasin pilgu uuesti kätele. Kohutavad maksalaigud, kaks armi. Mitte-indiaanilikud, närvilised, üksildased käed. Ma nägin oma kätes lapsi ja mehi ja aedu.

Tema käed olid sel päeval (päeval, kui märkasin omi) kummalgi trimmis sinisel reiel. Suurema osa ajast värisid need hullusti ja ta laskis neil lihtsalt oma süles väriseda, aga sel päeval hoidis ta neid paigal. Nende värisemast takistamise pingutus muutis tema savikarva sõrmenukid valgeks.

Ainus kord kui ma olin proua Armitage'iga rääkinud kuskil mujal kui pesumajas, oli siis, kui tema peldik oli üle ujutanud ja lühtri kaudu minu korrusele voolas. Tuled põlesid veel ja pahisev vesi läkitas neist vikerkaari. Ta haaras oma külma sureva käega mu käsivarrest ja ütles: „See on ime, eks ole ju?“

Tema nimi oli Tony. Ta oli Jicarilla apatsš ülevalt põhjast. Ühel päeval ei olnud ma teda veel näinud, aga teadsin, et see habras käsi mu õlal oli tema oma. Ta andis mulle

kolm kümnendist. Ma ei saanud aru, oleksin peaaegu tänanud, aga siis nägin, et ta värises hullusti ega saanud kuivatitega hakkama. Kainena on see raske. Sa pead ühe käega lüliti keerama, teisega kümnendise pilusse panema, kolvi alla vajutama, siis lüliti järgmise kümnendise jaoks tagasi keerama.

Ta tuli hiljem tagasi, purjus, just siis kui tema riided hakkasid kuivatis pehmelt langema ja kuivaks saama. Ta ei saanud ust lahti, vajus kollasel toolil ära. Minu riided olid kuivad, ma panin neid kokku.

Toimetasime Angeliga Tony tagasi triikimistoa põrandale. Kuum. Angel on kõik AA palved ja motod üles pannud. ÄRA MÖTLE JA ÄRA JOO. Angel pani üksiku külma märja soki Tony laubale ja põlvitas tema kõrvale.

„Vend, usu mind ... ma olen selle läbi teinud ... just sealsamas rentsliis, kus sina oled. Ma tean täpselt, mida sa tunnend.“

Tony ei avanud silmi. See, kes ütleb täpselt teadvat, kuidas keegi teine tunneb, on lollpea.

Angeli selvepesula on New Mexico Albuquerque. 4th Street. Viletsad poekesed ja kolihunnikud, kasutatud kraami poed sõjaväe välivooditega, üksikute sokkide kastidega, „Korraliku hügieeni“ 1940. aasta väljaannetega. Viljalaod ja motellid armastajatele ja joodikutele ja vanadele hennatatud juustega naistele, kes pesevad oma pesu Angeli juures. Teismelised mehhiko päritolu pruudid käivad Angeli juures. Rätikud, roosad lühikesed öösärgid, bikiniide aluskad, mille kiri teatab *Neljapäev*. Nende mehed kannavad siniseid tunkesid, nimed taskutele trükitud. Mulle meeldib oodata ja vaadata, kuidas nimed kuivatite peegli vaatevälja ilmuvad. *Tina, Corky, Junior*.

Rändurid käivad Angeli juures. Räpased madratsid, kõrgete jalgadega roostes lapsetoolid seotud vanade mõlkis Buickide katusele. Lekkivad karterid, lekkivad riidest joogiveekotid. Lekkivad pesumasinad. Mehed istuvad au-

todes, särgita, pigistavad tühjaks saanud Hamm'si purgid puruks.

Aga peamiselt käivad Angeli juures indiaanlased. Puebloindiaanlased San Felipest ja Lagunast ja Sandiast. Tony oli ainus apatš, keda ma kunagi kohanud olen, selvepesulas või ükskõik kus mujal. Mulle meeldib silmad fookusest välja ajada ja vaadata, kuidas indiaanlaste riideid täis kuivatid virvendavad võrratutes lillades ja oranžides ja punastes ja roosades keeristes.

Mina käin Angeli juures. Ma ei ole kindel, miks, asi pole ainult indiaanlastes. See on teises linna otsas. Ainult kvartali kaugusel on Campus, konditsioneeritud õhuga, taustamuusikaks *soft rock*. New Yorker, Ms. ja Cosmopolitan. Sinna lähuvad tudengitest abitööliste naised ja ostavad lastele Zero batoone ja koolat. Campuse pesulas on silt, nagu enamikus pesulates: VÄRVIMINE RANGELT KEELATUD. Sõitsin rohelise voodikattega läbi kogu linna, kuni jõudsin kollase sildiga Angeli juurde, TE VÕITE SIIN IGA KELL KÄRVIDA.

Nägin, et see ei läinud tumelillaks, vaid tumedamaks porikarva roheliseks, aga tahtsin ikkagi tagasi tulla. Mulle meeldisid indiaanlased ja nende pesu. Katkine koolautomaat ja üleujutatud põrand meenutas mulle New Yorki. Puertoriikolased moppidega küürimas ja küürimas. Nende telefoniautomaat oli alati rikkis, nagu Angeli oma. Kas ma oleksin neljapäeval läinud proua Armitage'i surnukeha otsima?

„Ma olen oma hõimu pealik,“ ütles indiaanlane. Ta oli seal lihtsalt istunud, portveini libistanud, vaadates mu käsi.

Ta rääkis mulle, et tema naine käis maju koristamas. Neil oli olnud neli poega. Noorim oli teinud enesetapu, vanim oli Vietnamis surma saanud. Ülejäänud kaks olid koolibusside juhid.

„Tead, miks sa mulle meeldid?“ küsis ta.

„Ei, miks?“

„Sest sa oled punanahk.“ Ta osutas peeglis mu näole. Mul on punane nahk, ja ei, ma ei ole kunagi näinud punase nahaga indiaanlast.

Talle meeldis mu nimi, hääldas seda nagu itaallased. *Lu-tši-a*. Ta oli olnud teise maailmasõja ajal Itaalias. Otse loomulikult rippus tema ilusate hõbedaste ja türkiisete kaelakeede vahel ka sõduri nimeplaadike. Sellel oli suur mõlk. „Kuul?“ Ei, tal oli kombeks seda närida, kui ta kartis või oli kiimas.

Ükskord pakkus ta, et heidame tema ratastel kodus pikali ja puhkame koos.

„Eskimod ütlevad, naerame koos.“ Osutasin laimirohelisele fluorestseerivale sildile, ÄRGE KUNAGI JÄTKE MASINAID JÄRELVALVETA. Me mõlemad itsitasime, naersime koos oma ühendatud plasttoolidel. Siis me istusime, vaikides. Ei ühtegi heli, ainult vee loksumine, rütmiline nagu ookeani lained. Tema Buddha käsi hoidis minu kätt.

Rong sõitis mööda. Ta nügis mind: „Võimas suur rauast hobu!“ ja me hakkasime jälle itsitama.

Mul on inimeste kohta terve hulk alusetuid üldistusi, nagu näiteks kõik mustad on pisut Charlie Parkeri moodi. Sakslased on kohutavad, kõigil indiaanlastel on kummaline huumorimeel nagu mu emal. Ema üks lemmikuid on see, kui üks tüüp kummardub kingapaelu siduma ja siis tuleb teine ja peksab ta läbi ja ütleb: „Sa seod kogu aeg oma kingapaelu!“ Teine on selline, kui kelner teenindab laudkonda ja ajab oa kellegi klaasi ja ütleb: „Oi, oi, näete nüüd, milles uba.“ Aeglastel päevadel pesumajas oli Tonyl kombeks neid mulle korrata.

Ükskord oli ta väga purjus, tige ja purjus, sattus parklas paari jõmpsikaga kaklema. Nad lõhkusid tema Jim Beami pudeli. Angel ütles, et kui ta teda triikimistoas kuulab, ostab ta talle poolepindise. Ma tõstsin oma riideid pesumasinas kuivatise, sel ajal kui Angel rääkis Tonyle Ühest Päevast Korruga.

Kui Tony välja tuli, surus ta oma kümnesendised minu kätte. Panin tema riided kuivatisse ja ta ise pusis Jim Beami pudeli korgi kallal. Enne kui ma maha istuda jõudsin, lõugas ta mulle.

„Ma olen pealik! Ma olen apatši suguharu pealik! Pask!“

„Situ ennast täis, pealik.“ Ta lihtsalt istus seal, jõi, vaatas peeglist mu käsi.

„Kuidas juhtus nii, et sina apatšide pesu pesed?“

Ma ei tea, miks ma seda ütlesin. See oli jube asi, mida öelda. Võib-olla arvasin ma, et ta hakkab naerma. Igatahes ta hakkas.

„Mis suguharust sina oled, punanahk?“ küsis ta, vaadates, kuidas mu käed sigareti välja võtsid.

„Kas tead, et mu esimesele sigaretile andis tuld prints? Kas sa usud seda?“

„Muidugi usun ma seda. Tahad tuld?“ Ta süütas mu sigareti ja me naeratasime teineteisele. Me olime väga lähistikku ja siis vajus ta ära ja ma olin peeglis üksi.

Seal oli üks noor tüdruk, mitte peeglis, vaid istus akna juures. Tema juuksed olid niiskuse tõttu laines, lahja Botticelli. Ma lugesi kõiki silte. JUMAL ANNA MULLE MEELEKINDLUST. UUS HÄLL, POLE KASUTATUD – LAPS SURI.

Tüdruk pani oma riided türkiissinisesse korvi ja läks ära. Ma tõstsin oma riided lauale, vaatasin Tony omad üle ja panin uue kümnesendise sisse. Olin Angeli pesulas Tonyga üksi. Vaatasin peeglis oma käsi ja silmi. Ilusad sinised silmad.

Kunagi olin ma Viña del Maris jahi peal. Küsisin endale oma esimese suitsu ja palusin prints Aly Khanilt tuld. „*Enchanté*,“ ütles ta. Tegelikult tal tikke ei olnud.

Voltisin oma pesu kokku ja kui Angel tagasi tuli, läksin koju.

Ma ei suuda meenutada, millal ma mõistsin, et ei näinud seda vana indiaanlast enam kunagi.